
Yıldız

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dergisi

(2019) Cilt 03, Sayı 01, s. 84-106

Macar Milli Kimliğinin Bir Parçası Olarak Osmanlı/Türk Karşıtı Hafıza Mekânları

Aslı Daldal^a

Veysel Can Karakaş^b

Özet

Küresel dünya düzeninde, sahip oldukları şiddet araçları ve sınırlarının “seçici geçirgenliğiyle” (bazı ekonomik yetkilerini ulus-aşırı birimlere devretmelerine rağmen) hala en revaçta olan siyasal birimulus-devletlerdir. Zira ulus-devletler siyasal alandaki hâkimiyetlerinin yanı sıra, uyruklarına sundukları kimlikle de gündemdedirler ve günümüzde (birkaç örnek dışında) hiçbir siyasal oluşum, milli kimliği imleyen sembollerden daha popüler semboller yaratamamışlardır. Yalnızca ulus-devlet kuran ya da etnik boğazlaşmalara sebebiyet veren bir ideoloji olarak algılanmaması gereken milliyetçilik, ulus-devletlerin ve milli kimliklerin içlerinde barındırdıkları onca eşitsizliğe rağmen günümüzde hala en geçerli olgular olarak canlı kalmalarını sağlayan yegâne görüngüdür. Dolayısıyla milliyetçilik, ulusların ve ulus-devletlerin yeniden üretiminde hayati rol oynayan bir konumdadır. Ulusların yeniden üretiminde, standartlaştırılmış kamusal eğitim (özellikle tarih eğitimi), edebi eserler ile kültürel üretimler önemli roller oynasa da günümüzde bireyin hafızasına görsel katkılar sunarak ezberci tarih eğitiminin soyutluğunu somuta bürüyen hafıza mekânları (*lieux de mémoire*) da önemli paya sahiptirler. Bu makalede Macaristan’daki Osmanlı/Türk karşıtı hafıza mekânları (Mohaç, Eğri, Sigetvar), Macar ulusunun kolektif hafızasında önemli bir yere sahip olan ‘Osmanlı/Türk hâkimiyeti dönemi’ göz önünde bulundurularak incelenecektir. Bu incelemenin sonuçları ile günümüzde Macaristan’ın en önemli siyaset gündemi haline getirilen ve Macarların ulusal kimliğinin yeniden üretiminde önemli bir yere sahip olduğu düşünülen göçmenlik karşıtılığı anlamlandırılmaya ve bu ikisi arasında bir bağ kurulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Milliyetçilik
Hafıza Mekânları
Kolektif Hafıza
Osmanlı İmparatorluğu
Ortaçağ Macar Krallığı

---

^a Doç Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

^b YTÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Anti-Ottoman/Turk Realms of Memory in Hungary as a Component of Hungarian National Identity

Abstract

Despite having given up some economical authorities, nation-states are still the most powerful political forms due to having monopoly of violence and control over its borders. Besides, there is no other political form that could create more popular symbols than those implying national identity which nation-states provide. Nationalism is not only about building nation-states or giving reason for ethnic conflicts, but it is also the only phenomenon that can keep nation-states and national identities actual. Therefore nationalism has a vital role in the reproduction of nations and nation-states although both include inequalities and struggles. Although common history education and literary work have the biggest share in the reproduction of a nation, creating realms of memory (*lieux de mémoire*) which provide visual sources of remembrance, also play an important role. In this study, places of realms of anti-Ottomans/Turks in Hungary (*Mohács, Eger, Szigetvár*) referring Ottoman times are to be explained. Due to having an important role in Hungarian collective memory, images of Ottoman times are still actual as they are represented in places like Mohács, Eger and Szigetvár. Here, a probable connection between these images and the most important current political agenda, namely anti-migration, is to be examined.

Keywords

Nationalism
Realms of Memory
Collective Memory
Ottoman Empire
Kingdom of Hungary

GİRİŞ

Budapeşte'deki "Terror Háza" (Terör Evi) adlı müzenin kurucu-genel müdürü ve iktidardaki *Fidesz – Magyar Polgári Szövetség* (Fidesz – Macar Yurttaşlar Birliği; Fidesz)'e yakınlığı ile bilinen tarihçi Mária Schmidt, Suriyeli mültecilerin ülkeye gelişine, aslında herhangi bir ülkeden Macaristan'a kadar gelen/gelebilen mültecilere karşı olduğunu şu cümleler ile belirtiyordu: "Türk istilacılarla savaştık ve sonucunda 150 yıl kadar işgale uğradık. Bu tip temasların sonucunu iyi biliyoruz." (Philip Oltermann, 2018). Bu cümle, kıyaslanması imkânsız iki farklı nitelikteki ve zamandaki olayın aynı ya da en azından benzer olduklarını teşbih yoluyla anlatmaya çalışıyor: Birincisi, 15. ve 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun yeni fetihler için (Ortaçağ) Macar Krallığı'yla yaptığı savaşlar sonucu krallığın hâkimiyetindeki toprakların bir bölümünü 150 yıl kadar denetiminde tutması/işgal etmesi. İkincisi, kimi güçleri aşınsa da tartışmasız bir biçimde ulus-devletlerin hüküm sürdüğü (örnek olayda sınırlarının kesinliği ve pasaport denetimleri ile), küresel siyasi atmosfere eksiğiyle gediğiyle modern anlamda "ulusların" hâkim olduğu bir dönemde Suriye'deki iç savaştan kaçan silahsız insanların yer değiştirmeye mecbur kaldıkları için

sınırlar aşır Macaristan'a kadar gelmeleri. Mária Schmidt ülkesinde saygın bir tarihçi olarak elbette söz konusu iki olay arasındaki farklılığın bilincinde olamayacak biri değil. Ancak bu analojinin ardında yatan düşüncesini "işgal"le açıklayacak kadar kolaycı. Almanya'nın ya da Avrupa Birliği'nin (AB), Macaristan'a yönelik mültecileri kabul etme önerilerine "Biz Macar'ız ve kültürümüzü muhafaza etmek istiyoruz." (Philip Oltermann, 2018) şeklinde itiraz ederken de aslında bu düşüncesinin ve benzetmesinin ardında yatan motivasyonunu ele veriyor.

Bu kolaycılığa karşılık Macaristan'da, Suriyeli, Iraklı ya da Afrikalı mültecilerin ülkeye gelmelerine karşı gelişen reaksiyonları, her ne kadar iktidar partisinin görüşlerini dile getirse de elbette sadece Mária Schmidt'in demeçlerine bakarak ya da 2015 yılında gündemi uzun süre meşgul eden Macar gazetecinin çelmesiyle ("Dünyanın Konuştuğu O Görüntü", 2015) açıklamak kolaycılığın da başvurulmamalı. Nitekim bu eylemi gerçekleştiren gazeteci Petra László, cezası ertelenmesine rağmen hapse mahkûm olmuş ve işinden el çekirilmiştir. Yani yaptığı fiil cezasız kalmamıştır. Ancak Macaristan'ın siyasi atmosferine mülteci/göçmen karşıtlığının hâkim olduğunu söylemek çok da yanlış olmaz. Zira 2015'in ikinci yarısından itibaren ülkenin en önemli gündemi haline gelen/getirilen mülteci göçü konusunda göçmen karşıtı politikaları ve önerileriyle bilinen iki parti, *Fidesz* ve *Jobbik Magyarorszáért Mozgalom* (Daha İyi Bir Macaristan Hareketi; Jobbik), 8 Nisan 2018 tarihindeki genel seçimlerde oyların hemen hemen %70'ini almış durumda (Tarık Demirkan, 2018). Dahası, mülteci/göçmen karşıtı politikalarını 2015'ten beri iyice sertleştiren Fidesz-KDNP (Hristiyan Demokratik Halk Birliği, *Kereszténydemokrata Néppárt*) koalisyonu, bir önceki dönemden farklı olarak parlamentoda nitelikli çoğunluk sayılan üçte iki çoğunluğu ele geçirmiş durumda. Bir diğer mülteci/göçmen karşıtı parti olan Jobbik ise bir önceki seçimde üçüncü parti iken artık ana muhalefet partisi konumunda.

Billig (2002, s. 16), "kriz anlarında" ortaya çıkan milliyetçi dışavurumların ya da bir "tehlikeye" karşı genel ve yaygın bir tavır sergilemenin "normal zamanlarda" üretilen "ideolojik temellere" sahip olmaları gerektiğinden bahseder. Mülteci/göçmen akınına karşı "vatanseverlik kartına oynayan" sağ partilerin gördüğü destek hazır bir zemine ihtiyaç duyar. Öncelikle akıllara Osmanlı/Türkler ile ilgi anılar veya imgeler getirilmelidir örneğin. Bu makalede ise yukarıda bahsedilen analojinin ardında yatan ideolojik temeller, milliyetçilik, hafıza mekânları ve kolektif hafıza ilişkisi üzerinden araştırılacak ve Osmanlı/Türk imgesinin kolektif hafızadaki yerinin nesiller boyu aktarılmasına hizmet ettiği düşünülen Osmanlı/Türk karşıtı "hafıza mekânları" ile günümüzde yükselen göçmen karşıtlığı meselesi ilişkilendirilmeye çalışılacaktır. Ancak öncelikle milliyetçiliğin yarattığı ulus-devlet formunun hala geçerli bir form olduğu anlatılacak ve ardından hafıza mekânları kavramı açıklandıktan sonra Macaristan'daki Osmanlı/Türk karşıtı hafıza mekânları incelenecektir. Bu incelemenin arka planını oluşturacak tarihsel bilgi ise Osmanlı İmparatorluğu ile Macar Krallığı arasında 13. ve 16. yüzyılları kapsayan savaş dönemi göz önüne alınarak verilecektir .

Milliyetçiliğin Güncelliği ve Milli Kimliğin Rakipsizliği

Milliyetçilik yalnızca savaşlarda ya da kriz anlarında ortaya çıkan bir fenomen olmaktan uzak görünüyor. O "normal zamanların" da gözde olgusu (Billig, 2002). Milliyetçilik, yarattığı ulus-devletler düzeniyle küreselleşen dünyada hala çok güçlü. Bazı küreselleşme ve post-modernizm teorisyenleri, ulus-devletlerin egemenliklerinin aşınıyor

oluşuyla ilgili öngörülerinde fena halde yanılmış durumdalar. Ulus-devletler, siyasal egemenliklerini herhangi bir üst federal yapıyla ya da ulus-aşırı güçle paylaşmaya niyetli görünmüyor. Uluslararası örgütlerin, kendi üyeleri üzerinde bile, daha önce belirlenen ilkeler, çıkarılan yasalar doğrultusunda hareket edilmesini sağlamada yeterli etkilerinin olmadığı görülüyor (Giddens, 2008, ss. 367-369). Örneğin, aralarında Macaristan'ın da bulunduğu kimi Avrupa Birliği (AB) üyesi devletler (Polonya, Çekya), AB'nin baskılarına rağmen sınırları içinde mültecilerin barınmasına izin vermiyor ("AB Komisyonu, Polonya, Çekya ve Macaristan'ı Mahkemeye Verdi.", 2017). Hatta sınırlarından geçip gitmelerine dahi engeller çıkartıyor (örneğin Macaristan, Sırbistan sınırına, mültecilerin ülkeye girişini engellemek için dikenli teller örüyor) (Marton Dunai, 2017). Diğer bir deyişle, ulus-devlet, sahip olduğu şiddet araçları aracılığıyla ve sınırlarının 'seçici geçirgenliği' ile bağlı bulunduğu yasal birliğin normlarına ve karşıt tutumuna rağmen kendi egemenlik haklarına başvurup yeni göçlerin önünü almaya çalışıyor.

Ulus-devletin küreselleşen dünyada hala revaçta ve hâkim bir form olduğu, yeni gelişmeler ışığında da dile getirilebilir. Örneğin 2017 yılı, biri Batı Avrupa'da biri ise Ortadoğu'da iki farklı ulusun, kültürel haklardan ekonomik haklara kadar sahip oldukları geniş siyasi özerkliğe rağmen bağlı buldukları ülkelerden tamamen ayrılma teşebbüsleri ile ulus-devlet kurma taleplerine sahne oldu. Katalanlar ve Irak Kürtleri, izledikleri farklı yollarla, bağlı buldukları İspanya'dan ve Irak'tan ayrılıp ulus-devlet yolunda bağımsızlık ilan ettiler. Bağlı buldukları ülkelerin şiddetli tepkileriyle karşılaşınca bu taleplerini fiilen gerçekleştiremedilerse de devletsiz ulusların günümüzde de nihai hedeflerinin ulus-devlet haline gelmek olduğunu bir kez daha gösterdiler (burada yalnızca 2014'teki referandumda %44.7'ye karşılık %55.3 gibi az bir farkla Birleşik Krallıktan ayrılmayı reddeden İskoçya'nın karışık durumu için bir parantez açılabilir). Bu tür teşebbüslerin, küreselleşme teorisyenlerinin ortaya attığı gibi ulus-devletlerin alttan "etnik topluluklar" aracılığıyla esnetilmesinden ziyade, söz konusu "etnik toplulukların" ya da ulusların yine "sınırları belirli yurt devletlerine sahip olmak istedikleri" (Billig, 2002, s. 162), dolayısıyla ulus-devlet mefhumunu güçlendirdikleri görülüyor.

Bütün bu örneklerin ortak noktası, iddia edildiği gibi, küresel dünya düzeninde hala en geçerli siyasal birimin eksiğiyle gediğiyle ulus-devlet olduğudur. Ancak milliyetçilik yalnızca siyasal alanda hâkim olana bakılarak açıklanamaz. Milliyetçilik sadece yarattığı ulus-devlet sistemiyle değil, tekil tekil (ve aynı zamanda kolektif olarak) insanlara vaat ettiği kimlikle de gündemdedir. Milli kimlik, günümüzde en başat kimliklerden biri olmaya devam eder. Billig (2002, ss. 80-81), milliyetçilik söz konusu olunca "kimlik" olgusunun açıklayıcılığının sınırlılığına inansa da (çünkü milliyetçilik, bir milli kimlik meselesinden öte "dünyanın bir yorumu... uluslar dünyasında varoluşun bir biçimi"dir) ulus-devletlerin hakim olduğu bir dünyada milli kimliğin diğer sosyal kimliklerle denkmişçesine anılmasına karşı çıkar. Milli kimlik kavramı söz konusu olduğunda atıfta bulunulmadan geçilemeyecek Anthony D Smith'e (2016) göre milli kimliğin modern siyasal hayatta bu kadar temel bir konuma oturmasının üç sebebi vardır. Birincisi, milletin ve milliyetçiliğin küresel görüngüsü; yani her yerde hazır ve nazır oluşu (Smith bu yargısını dünyanın her yerinde vücut bulan etnik çatışmalara, milli direnişlere referans vererek temellendirir ama biz bu yargıyı Billig'in ortaya koyduğu şekliyle ulus-devletler ve milletler sisteminin yaygınlığı ve hâkimiyeti şeklinde okuyalım). İkincisi, milli kimlik sadece küresel değil aynı zamanda kaplayıcıdır da. Yani bireylerin ve toplulukların yaşamlarını kaplayan dil, hukuk,

seremoniler, mitler, tarihsel anlatılarda referans noktası olan kültürel olgu yine milli bağlıdır. Üçüncüsü ise, milli kimliğin içeriğinin arz ettiği karmaşık yapı sayesinde diğer kolektif kimliklerle –sınıf, ırk, cinsiyet, din gibi- girdiği bukalemunvari ilişkilerde daha avantajlı oluşudur (Smith, 2016, ss. 222-223). Smith'e göre (2016, s. 221), diğer kolektif kimlikler, milli kimliklerin yönünü ve içeriğini etkilese de onun altını oymakta nadiren başarılı olurlar.

Elbette buraya kadar anlatılanlardan, milletlerin, ulus-devletlerin ya da milli kimliklerin doğal veya kaçınılmaz siyasal görüngülermiş gibi ele alındığı anlamı çıkarılmamalı. Uluslar, milliyetçi ideologların ya da yazarların hayal ettiği şekilde sorunsuz ve çatışmasız bir biçimde milli kimlikle hayatlarını sürdüren organizmalar değillerdir. Milliyetçilerin, aynı dili konuşan insanları tanımlayan tek ve en belirleyici kimliğin o insanların milliyeti olması rüyasının aksine uluslar emek-sermaye çelişmesini üreten sınıflardan oluşur ve diğer farklı uzlaşmazlıkları (kadınların, erkeklerin toplum içindeki avantajlı konumları karşısında, diğer bir deyişle ataeril sistem karşısında konumlanması gibi) içlerinde barındırırlar. Ancak kabul edilmelidir ki, yaklaşık son üç yüzyılda, yani ulusların siyasal olarak tarih sahnesine girişlerinden sonra, kimi çok önemli ve değerli istisnalararağmen ulus-devlet formu ve milli kimlik rakipsiz durumdadır. Hobsbawm' a (2014) göre bu rakipsizliğin sağlanması adına kuşkusuz pek çok maddi ve manevi kaynak seferber edilmiş ve hatta milyonlarca cinayet işlenmiştir. Ulusu, "hayal edilmiş bir siyasal topluluk" olarak tanımlayan Anderson'a (2015, ss. 20-22) göre de her ulus kendi içinde "fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri" barındırmasına rağmen "daima derin ve yatay bir yoldaşlıkmiş" gibi tasarlanmıştır.

Buna paralel olarak, son zamanlarda, esas meselenin ulusların ne zaman ortaya çıktıkları ve hangi koşullar altında oluştukları değil, içlerinde bunca farklı ideoloji, aidiyet (sınıfsal, etnik ya da cinsiyet temelli) ve dolayısıyla çatışan çıkarlar barındırmalarına rağmen nasıl hala tek bir bütün olarak var olabildiklerini, nasıl kendilerini yeniden üretebildiklerini araştırmak olduğunu belirten milliyetçilik yazarları dikkat çekici bir atılım yapmışlardır (Özkırımlı, 2016, s. 240). Acaba uluslar ve devletleri kendilerini nasıl yeniden üretirler? Bu sorunsalın cevabı, yalnızca dil birliğinde gizli değildir. Öyle olsaydı dünyada İspanyolca konuşan birçok farklı ulusun kendilerini İspanyol olarak görmeleri gerekirdi. Ancak onlar İspanyol değil, örneğin Perulu, Meksikalı, Kolombiyalıdır. (Tahayyül edilmesi gereken bir topluluk olarak) ulusun fertlerini bir arada tutmak yalnızca aynı dili konuşmak ile mümkün olmaz. Bunun için duygu birliği, ortak geçmiş, kolektif hafıza gibi ulusal kimliği oluşturan öznel sayılabilecek alanlara da ihtiyaç duyulur. İşte hafıza mekânları tam burada gündeme gelir ve "en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecek" olsa da "yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali"nin (Anderson, 2015, s. 20) yaşamasına yardımcı olur. Peki, hafıza mekânları nedir, nelerden oluşur?

Hafıza Mekânları

Hafıza mekânları kavramını icat eden, tarihçi Pierre Nora'dır. Hafıza mekânları: "riti olmayan toplumların ritleridir; kutsallığı olmayan bir toplumdaki geçici kutsallıklardır; yerel ya da bölgesel özellikleri bertaraf eden bir toplumun farklılaşmalarıdır; sadece eşit ve benzer bireyleri tanımaya yarayan bir toplumda gruba aitlik işaretleridir" (Nora, 2006, s. 23). Bu tanım öncelikle, hafıza mekânlarının bir toplumun (ki aslında Nora bütün eserinde bu

toplumun artık ulusla özdeşleştiğini teslim eder) kendisini sanki “eşit ve benzer birey”lerden oluşuyormuş gibi görmesinde rol oynadığını anlatması bakımından öneme haizdir. Tanımın içinde barındırdığı ikinci önemli öge ise, hafıza mekânlarının ulusu kutsama vasıtasıyla ulusun devamlılığını sağlamaya ve ulusun imlenmesine yönelik araçlar olduğuna dair imadır. Bir başka deyişle, hafıza mekânları aslında birbirlerini hiç görme ve tanıma fırsatı olmayacak, ancak yine de birbirlerinin varlığından şüphe etmeyen insanlardan oluşan “hayali cemaat” inancını pekiştirmek için bir araç işlevi görür. Nora (2006, s. 9) da bu durumu şöyle ifade eder: “Hafıza mekânları bizzat varlıkları ve gerçeklik etkileriyle, hem hafızanın, hem ulusun içerdiği belirsizlikleri ve bunların doğurduğu karmaşık ilişkileri çabuk ve kesin bir çözüme bağlıyor gibi geliyordu bana.”

Peki, hafıza mekânları nelerden oluşur? Nora’ya (2006, ss. 9-10) göre hafıza mekânları anıtsal mekânlardan okul kitaplarına, kuşak gibi çok soyut ve ele gelmez bir olgudan somut olan arşivlere, müzelere, sözlüklere kadar pek çok farklı soyut ya da somut varlıktan meydana gelir. Ama yeter ki bunlar ulusun ortak simgelerinin etrafına yerleştirilsin, çünkü aksi halde, buralar birer kimlik mekânına döner -ki bu da kavramın içeriğini fazlasıyla genişletir (Nora, 2006, s. 12). Oysa hafıza mekânlarında “farklı kimlikleri birbirlerine bağlayan bir ağ vardır; bilincine varmamız gereken kolektif bir bilinçaltı organizasyonu vardır” ve hafıza mekânları “bizim ulusal tarihimize ait anlardır” (Nora, 2006, 37).

Hafıza mekânlarının maddi, sembolik ve işlevsel olmak üzere üç anlamı vardır. Herhangi somut bir mekân kendisine ancak ve ancak sembolik ve işlevsel bir anlam yüklediğinde bir hafıza mekânı haline gelir. Sembolik anlam ulusa, ya da ulusun mitlerine, efsanelerine veya kahramanlarına, yani ulusun anlam dünyasına referans vermesiyle, işlevsel anlam ise ulusa dair tarihsel olayları, figürleri hatırlatmasıyla açıklanabilir. Ancak anlamlar her döneme göre değişebilir, önceden kestirilemez (Nora, 2006, ss. 31-32).

Tarih ve Kolektif Hafıza

Nora, hafıza mekânlarını kavramsallaştırırken özellikle iki fenomenden yardım alır: Tarih ve hafıza. Nora (2006, s. 19), ulusal hafızanın kaybolduğunu çünkü zaten bizatihi hafızanın, “tarihin hareketiyle” yok olmaya yüz tuttuğunu belirtir. Nora’ya (2006, s. 19) göre tarih, hafızayı itibarsızlaştırır, çünkü “hafıza, esas işi kendisini yıkmak ve geri plana atmak olan tarihin nezdinde daima şüphelidir.” Tarih (/tarihyazım), “analiz, söylem ve eleştiriye gerektiren” bir sosyal bilim haline geldikten sonra “duygulara dayalı” olan hafızayla arasına mesafe koymuş ve nesnel olmak adına hafıza tarafından kutsanan hatırayı “kapı dışarı etmiştir” (Nora, 2006, s. 19). Tarih, hafızayı bilimsel olan tutkusu uyarınca, genellenemeyecek “özel bir görüngüye” indirgemıştır (Nora, 2006, s. 22). Ancak tarihin soğuk ve nesnel anlayışına karşı, coşkulu ve sembolik olan hafıza direnir. Direnirken de kendini mekânlara adama ihtiyacı duyar. Çünkü bu mekânlarda “simgesel yaşama ait bir şeyler hala titremektedir” (Nora, 2006, s. 24). Hem hafıza hem de tarih/tarihyazım geçmişin temsili anlamında, aslında birbirlerine rakip iki olgudur (Ricoeur, 2017, ss. 430-436). Ancak tarih, birey veya topluluklar için hafızaya göre dışsal bir konum arz eder. Tarih, önceki kuşaklardan aktarılan hafızayla kıyaslanınca öğrenci tarafından henüz cansız ve soğuk ezberden oluşan geçmişin bir temsili olarak algılanır. Öğrencinin hafızası, tarih eğitimi görene kadar ailesinin ve çevresinin aktardıklarıyla yaşarken, bir anda paradigma değişir ve “başlıca gönderme çerçevesi ulus olan” tarih eğitimi, hafızaya ‘ulus adına’ bir miktar şiddet uygular (Ricoeur, 2017, ss. 437-438).

Ancak hafıza, tamamen bireysel yaşanan bir süreç midir? Kolektif hafıza kavramını literatüre kazandıran Halbwachs'a (2016; 2018) göre bireyin anlam dünyası, daha aileden ve ilkökul sıralarından itibaren toplumun değerleri ve çeşitli toplumsal grupların yönlendirmeleriyle belirlenir ve dolayısıyla hafıza süreçlerinin her biri –anımsamak, rüya görmek vb.- toplumsal olanla şekillenir. Hafıza alanının psikolojist, bireyci açıklamalarına meydan okuyan Halbwachs'a göre hafıza iki nedenle kolektif olarak yaşanan bir süreçtir. Birincisi, Halbwachs'ın "hafızanın toplumsal çerçeveleri" olarak adlandırdığı kavramsal çerçevedir. Halbwachs'a (2016, s. 19) göre, hafızanın toplumsal çerçeveleri, "toplumdaki baskın fikirlerle birlikte her döneme uyum sağlayan bir geçmiş imgesini yeniden oluşturmak için kolektif hafızanın faydalandığı araçlardır." Bireyin her hatırlama sürecinde etkin olarak devreye giren toplumsal çerçeveler, hafızanın tamamıyla bireysel olarak yaşanmadığı anlamına gelmektedir. İkinci neden ise bireyin hayatının sınırlılığı sebebiyle, kendinden önce yaşanmış olaylara tanıklık edememesine rağmen onları yaşamışçasına hayal edebilmesini açıklar. Tarihin tozlu sayfalarında yer alan ulusal mitler ve efsaneler birey tarafından deneyimlenmedikleri halde birey tarafından nasıl hatırlanırlar? Halbwachs (2018, s. 46) bu sorunsala dair şunları söyler: "Hayatımın seyri boyunca içinde yer aldığım ulusal grup, hatırladığımı söylediğim ama sadece gazetelerden ya da olaylara doğrudan karışmış olanların tanıklıklarından bildiğim bir takım olayların tiyatrosudur. Bu olaylar ülkenin hafızasında önemli bir yer işgal ediyor. Ancak ben bu olaylara bizzat tanık olmadım. Onları zihnimde canlandırdığımda, diğerlerinin, benimkini tamamlamak ya da güçlendirmek için hep yanımda olmayan fakat tekrar etmek istediklerimin yegâne kaynağı olan hafızasına yerleşmek zorundayım. Bu olayları çoğunlukla, ben doğmadan önce meydana gelmiş eski olaylardan ne daha iyi ne de daha başka bir biçimde hatırlıyorum. Yanımda, konuşarak ya da okuyarak büyütebileceğim, tarihsel hatıralardan oluşan bir bagaj taşıyorum." Diğer bir deyişle, birey deneyimlemesi mümkün olmayan olayları, aitlik hissettiği toplumsal grubun görüş açısına yerleşerek algılar. Bu iki neden dolayısıyla hafıza aslında kolektif yaşanan bir süreçtir.

Kolektif hafızanın kendisini canlı tutması ya da her daim toplumsal grubu oluşturan bireylerin zihninde geçerli olmasının yollarından biri toplu anımlar (Connerton, 2014) ise bir diğeri mekânlar yaratmaktır. Hafıza ile mekân arasındaki güçlü bağları anlatan Halbwachs (2018, s. 153), bir toplumsal grubun devamlılığını sağlamak adına kendisini simgeleyen sembolleri, bulunduğu mekâna dağıttığını belirtir. Çünkü mekân, hafıza üzerinde taşıdığı etkiyle hafıza süreçleri için önem teşkil eden bir olgudur ve bireyin hatırlama süreçlerinde "hafızanın toplumsal çerçevelerinin" en önemli bileşenlerinden birisini oluşturur. Bunun yanında toplumsal grupların izini bıraktığı ve sembolik yatırımlarla dönüşüme uğrattığı mekân, nesiller arası bir hafıza aktarım aracı olarak işlev görür.

Yukarıdaki kavramsal açıklamalardan sonra, Macaristan'daki Osmanlı/Türk karşıtı hafıza mekânlarını incelemeye geçmeden, makalenin tam olarak anlaşılabilmesi için tarihsel arka plana dair bir çerçeve oluşturma zorunluluğu kendini göstermektedir.

Tarihsel Arka Plan: Osmanlı İmparatorluğu ve Ortaçağ Macar Krallığı Arasındaki Mücadeleler

Her ne kadar günümüzde diplomatik ve ikili ilişkiler söz konusu olduğunda aralarında hiçbir problem yokmuş -hatta dost- gibi gözükken iki devlet(Macaristan ve

Türkiye) aslında, sahiplendikleri ve tarihsel mirasları olarak gördükleri Ortaçağ Macar Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu zamanlarında, önce bölgesel hâkimiyet hususunda rakip, sonrasında ise doğrudan savaşlarla karşı karşıya gelen iki düşman devlet idiler. Bu karşı karşıya geliş, Osmanlı tarihçisi Halil İncik'ın (2003, ss. 16-17) ifade ettiği üzere, daha 14.yüzyılda, Balkanların hâkimiyeti konusunda ortaya çıkar. İncik, Osmanlıların İstanbul'un fethinden önce Trakya'ya çıkışı ve Balkanlar'da fetihlere başlamasıyla devam eden ilerleyişinin nasıl bu kadar kolay olduğunu anlatırken "Avrupa'nın ilk daimi ordusu olan yeniçeriler"den ve bölgede kendini ispat etmiş bir güce sığınarak ayakta kalmaya çalışan Balkanlardaki küçük krallık ya da despotluklarda "biri Macar ya da Latin Hıristiyanlarıyla ittifaka, öbürü de Osmanlılarla işbirliğine hazır iki hizbin" varlığından söz eder. İşte Osmanlılar, daimi ordularının varlığının yanı sıra bu çelişkilerden yararlanıp kendilerine yakın olan hizbi kuvvetlendirerek Balkanlar'da yayılmaya başlar ve böylece bölgesel hâkimiyet konusunda Macar Krallığı ile rekabete tutuşurlar. Hatta İncik'a (2003, s. 18) göre: "O vakitler Osmanlıların en güçlü rakibi, Balkanlar'daki Osmanlı ilerlemesini, aşağı Tuna havzasında kendi hükmünü yaymak için kullanan Macar Krallığı"dır. Bu kıyasıya rekabet, 14.yüzyılın ikinci yarısından itibaren iki devletin ordularının ilk kez karşı karşıya gelişlerinden, 1526'daki(Ortaçağ) Macar Krallığı'na son veren Mohaç Meydan Muharebesi'ne (*Mohácsi Csata*) kadar doğrudan savaşlarla düşmanlığa dönüşmüştür (Fodor, 2000; Eckhart, 2010).

Mohaç Meydan Muharebesi Osmanlı-Macar ilişkilerinde bir sonu teşkil etmez, aksine "Macar topraklarında Osmanlı hâkimiyeti dönemi" (Pálffy, 2001; Dávid & Fodor, 2002) veya "Macaristan'ın üçe bölünmesi" (Ignác, 2016) olarak adlandırılan yeni bir dönemi açar. Bu dönem (Mohaç Meydan Muharebesi'nin kazanılmasıyla) Halil İncik'a (2003) göre Osmanlı İmparatorluğu'nun bir dünya gücü haline geldiği dönemken Macar tarih anlatısında travmatik bir dönüm noktasını temsil eder. Bu dönem yıkılan Ortaçağ Macar Krallığı'nın üzerinde kurulu olduğu toprakların üç ayrı otorite tarafından paylaşılmasıyla Macar tarihyazımında ayırt edici bir yere sahiptir. Mohaç Meydan Muharebesi, Macar tarih anlatısına göre ulusun başına gelen en kötü (travmatik) olaylardan biri olarak addedilir. Mohaç Meydan Muharebesi'ndeki yenilginin, Macar tarihi açısından bir felaketi nitelediği hususunda Macar tarihçiler adeta fikir birliğindedir. Örneğin, Gábor Ágoston'a (2013, ss. 183-184) göre "Macar askeri kuvvetleri, böylesine feci bir hezimete Moğollarla yaptıkları 1241 tarihli Muhi Muharebesi'nden beri uğramamışlardı", böylece Macar Krallığı'nın güney sınırlarını Osmanlılara karşı 150 yıllık savunma mücadelesi sona eriyordu. Ortaçağ Macar Krallığı tarihi alanında uzman Macar tarihçi Géza Pálffy'e (2001, ss. 109-119) göre, Macar tarihinin en önemli olaylarından biri olan Mohaç Meydan Muharebesi, kesin ve tam bir yenilginin alınması ile kralın savaşta ölmesi sebebiyle Macar tarihi açısından belirleyicidir; ama Mohaç'taki yenilginin Macar tarihi için yeni bir dönem açması, yalnızca krallık gücünün çoğunluğunun yok olması yüzünden değil, aynı zamanda Macar Krallığı'nın topraklarının kaderinin artık İstanbul ve Viyana'nın alacağı kararlara bağlı olması sebebiyledir. Zira yıkılan Ortaçağ Macar Krallığı'nın toprakları iki süper güç arasında savaş alanı haline dönüşmüştür. Bir başka tarihçi, Nándor F. Dreisziger'e (2001, s. 11) göre ise Mohaç, Macar tarihinin en karanlık çağlarını başlatan hadisedir. Çünkü Mohaç, 150 yıl sürecek Osmanlı işgalinin habercisi ve başlangıcıdır. Keza Géza Perjés (1992, ss. 25-43) de Mohaç ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortaçağ Macar Krallığı'na diz çöktüğünü ve krallığı bir veraset kavgasına (Osmanlı yanlısı Janos Zapolyai'yı destekleyen soylular ve

Avusturya arşidükü Ferdinand'ı destekleyen soylular arasında) sürükleyip, iki güç arasında denge tutturmak zorunda kalan aciz bir varlık haline getirdiğinden bahseder. Ayrıca "Macar tarihinin en ağır facialarından biri olan Mohaç yenilgisi, neticeleri bakımından Macar milletinin asırlarca ıstırabını çektiği bir olaydır."

Ancak Macarların kolektif hafızasında Osmanlı hâkimiyeti dönemini çağrıştıran tek mekân Mohaç (*Mohács*) değildir. Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü Mohaç, Macar kolektif hafızasında bir trajediyle eş değer anılsa da, Osmanlı/Türlere karşı mücadeleler, Mohaç ile sınırlı değildir. 1552'de Eğri (*Eger*) kentindeki başarılı kale savunması da bugün Macar kolektif hafızasında önemli bir yere sahiptir. Eğri Kalesi (*Egrivár*), "Moğol istilasından sonra inşa edilmiş" (Kiss, 2015, s. 9), Osmanlı hâkimiyetindeki bölgenin kuzey sınırında, Habsburg etkisinde ve savunmasında bulunan Macar Krallığı topraklarında yer alan bir sınır kalesiyken, onu Macar tarih anlatısında bu kadar önemli hale getiren kuşkusuz Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verilen direnişin yanında Géza Gárdonyi'nin (2015) Eğri Yıldızları (*Egri Csillagok*) adlı romanıdır. Gárdonyi (2015) bu romanında 1552'de Macar Krallığı'ndan arta kalan güçlerin ve Eğri halkının István Dobó kumandasında kendisinden çok daha kalabalık olan Osmanlı/Türk ordusuna karşı verdiği başarılı direnişi destanlaştırmıştır. Bu destan tarihi anlamda gerçekten yaşanmış olaylardan beslenirken, bir yandan da Gergely Bornemisza ve sevgilisi (sonrasında eşi) Éva Cecey gözünden edebi anlamda kurgu unsurlarını içerir. "Macar algısında Osmanlı/Türk imgesine" dair çok fazla malzeme barındıran bu roman olmasaydı, Eğri direnişinin diğer kale direnişlerinin arasından sıyrılıp bir ulusal mit haline dönüşmesinin mümkün olamayacağından burada bahsetmek gerekir (Fodor & Császtvay, 2015, s. 15). 1898 yılının Noel'inden beri bir gazetede (*Pesti Hirlap*) tefrika edilen hikâyeye, 1901 yılında kitap haline getirilmiştir. Eser 1901 yılı gibi eski bir zamanda yayınlanmasına rağmen uzun yıllar boyunca büyük ses getirir ve 1968'de aynı isimli bir filme uyarlandıktan sonra 2005 yılında "Macarlar, en sevilen Macar romanı olarak Gárdonyi'nin Eğri Yıldızları" eserini seçerler. Kitabın bu kadar yaygın tanınırlığında, Macarlar tarafından en sevilen roman olarak seçilmesinin yanında, ilkokullarda zorunlu olarak okutulması da önemli pay sahibidir (Fodor & Császtvay 2015, s. 11). Romanın bugüne kadar en tanınmış tarihi roman olduğundan bahseden Pál Fodor ve Tünde Császtvay (Fodor & Császtvay, 2015, ss. 11-17), bu bahisle, eserin "yüz yirmi yıldan uzun bir süredir Macar ulusal kimliğinin oluşturulmasında pay sahibi" olduğunu iddia ederler. Géza Dávid (1994, ss. 489-491) ise eser hakkında şunları söylemiştir: "...Géza Gárdonyi'nin, arşiv kaynaklarını da kullanarak romantik ve duygusal vatanperverlik örneği verdiği *Egri Yıldızları* adlı romanı, her okulda okunması zorunlu olduğu için yetişen nesillerin Türler'le ilgili menfi düşüncelerinin şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur." 1999 yılında *Corvina* yayınevinden çıkarılan ve hem Macarların "gizli" kodlarına ulaşmak için bir rehber olduğunu hem de Macarlığın kültürel ansiklopedisine girişi temsil ettiğini iddia eden (*Hungary & The Hungarians – The Keywords – Dictionary of Facts and Beliefs, Customs, Usage & Myths*) Macaristan & Macarlar - Anahtar Kelimeler – Olayların, İnanışların, Geleneklerin, Adetlerin ve Mitlerin Sözlüğü adlı sözlük çalışmasında *Eger* kelimesi, şu şekilde karşılanmıştır: "Kuzey dağ sıralarının eteklerinde başpsikoposluk bulunan küçük bir barok şehir. Şehir sürekli olarak, değişen sınırlar üzerinde Türlere karşı yapılan 16.yüzyıl savaşları imajını çağırıştırır. Bu sebeple şehir, Macarların (1552'de çok kalabalık bir sayıyla şehri kuşatan) Türk güçlerine karşı nadir kazandığı zaferin sembolü olmuştur. Gençler arasında çok popüler olan Eğri

Yıldızları adlı roman bu kuşatmaya ve kuşatmada kahramanca dövüşenlere yazılmıştır.” (István Bart, 1999, s. 46).

Osmanlı/Türk dönemleri söz konusu olduğunda Macar kolektif hafızasında yer edinen bir diğer mekân ise Sigetvar (Szigetvár)'dır.1566'da Sigetvar kentinde Osmanlı ordusu ile Habsburg destekli Macar Krallığı güçleri arasında bir savaş cereyan eder. Kale muhasarası şeklinde cereyan eden savaşın galibi, bir aylık bir kuşatmanın ardından Osmanlı ordusu olacaktır (Dávid, 2009, s. 243). Yenilgiye rağmen, Sigetvar ve kale komutanı Miklós Zrínyi, “Macar direnişinin sembolü, sonra da Macar tarihi bilincinin ve milli hüviyetinin en önemli taşlarından biri olmuştur” (Fodor, 2014).Sigetvar, yalnızca Macarlar için önem teşkil etmez; zira Sultan Süleyman'ın, nam-ı diğer, Kanuni'nin burada vefat etmesi, şehri ve kaleyi Türk tarih anlatısında da adı anılır bir yer haline getirmiştir. Sultanın vefatı, Macarlar için de önemli sayılır. Diğer bir deyişle, Sigetvar yalnızca, sonucu Macar Krallığı adına yenilgiyle de bitse, Miklós Zrínyi ve askerlerinin Osmanlı ordusuna “kahramanca direndiği” yer değil, aynı zamanda ‘dünya imparatorluğu hayali kuran’, bağımsız ve egemen bir devlet olan Macar Krallığı'nı ortadan kaldıran sultanın öldüğü yerdir (Fodor, 1991).

MACARİSTAN'DAKİ OSMANLI/TÜRK KARŞITI HAFIZA MEKÂN LARI

2013 Mayıs'ında kurulan *Nemzeti Öröskég Intézete* (Hungary's National Heritage Institute) adlı resmi kurum Macaristan'ın ulusal ve tarihsel anıtlarını/mekânlarını (birbirlerinden ayrı olarak) 2016 yılında derlemiş ve *Written In Spaces: National and Historic Memorials In Hungary*(Mekâna Kazınanlar: Macaristan'daki Ulusal ve Tarihsel Anıtlar) adlı bir kitap halinde basmıştır. Enstitünün Başkanı Dr. Katalin Fogarasi, kaleme aldığı kısa giriş yazısında kitabın, Macaristan'ın ulusal ve kültürel miraslarının okuyucuda merak uyandırması ve bu anıtsal mekânların ziyaret edilmesine yönelik teşvik niyetiyle yayınlandığını belirtir. Fogarasi'ye (2016, s. 7) göre “bir ulus, ancak üyeleri aynı ulusa aitlik deneyimleri yaşarsa, hayali bir topluluktan gerçek bir topluluk haline dönüşebilir” ve bu aynı ulusa ait ortak deneyimler edinebilmek için, topluluğun geçmişindeki önemli olayların gerçekleştiği sembolik anlamlar yüklenen mekânlara ihtiyaç duyulur. Bu mekânlar öyle yerlerdir ki, içlerinde onur, kahramanlık veya ulusal trajediler barındırırlar. İşte asıl görev de ulusun kenetlenebilmesi adına bu mekânların gelecek nesillere aktarılması ve onlar tarafından ziyaret edilir hale getirilmesi gerekir. Zira Fogarasi'ye (2016, s. 7) göre böylesi mekânlar, ulusal kimliğin şekillenmesinde, anımsama mekânları olarak vazgeçilmez role sahiptirler. Enstitü Macaristan'da 17 ulusal anıt ile 48 tarihsel anıt/mekântespitetmiştir ve ulusal anıtlar ile tarihsel anıtlar arasında temel olarak bir ayrıma gider (Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016). Ulusun devamlılığında çok önemli bir role sahip olduğu düşünülen olayların cereyan ettiği mekânlarda bulunan anıtlar ulusal anıtlar olarak değerlendirilirken, diğer anıtsal mekânlar ise bir hikâyesi olsa da ulusal anlatıda tali kalan, daha çok kültürel etkileriyle beliren tarihsel anıtlar olarak değerlendirilir.

17 ulusal anıtta öne çıkan temalar 4 başlıkta toplanabilir: İlki, Macarların şimdiki yurtlarına gelişlerini (*honfoglalás*) temsil eden veya Macar Krallığı'ndan kalma ya da o dönemi simgeleyen anıtlar, kaleler; ikincisi, bu makalenin konusunu oluşturan, Osmanlı/Türkler ile savaşlarda sembolleşen kaleler ve anıtsal mekânlar, yani Mohaç, Eğri ve Sigetvar; üçüncüsü 1848-1849'da Habsburglara karşı ulusal bağımsızlık mücadelesi esnasında sembolleşen mekânlar, anıtlar; dördüncüsü ise komünist dönemden kalma, 1956 ayaklanmasını simgeleyen anıtsal mekânlardır. Eserde (Kovács, Nagy, Nagy-Csere &

Gyökös, 2016, s. 24), Macarların erken modern dönemdeki Osmanlı/Türklerle olan savaşları akıllarına getirdiklerinde, hafızalarında Mohaç, Eğri ve Sigetvar olmak üzere üç mekânın canlandığını belirtilir. Bunun nedeninin, yazınsal (edebi) gelenek, unutturulmamak üzere ebedileştirilen mekân kültü ve çeşitli güzel sanatlar eserleri (ressamların tabloları vb.) olduğunu ekleyen bu resmi esere göre Mohaç trajik bir yenilgiyle, Sigetvar kendini kahramanca feda etmeyle, Eğri ise “yabancı işgalcilere” karşı başarılı direnişle eş anlama gelen anıtsal mekânlar haline gelmişlerdir (Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016, s. 24).

Mohaç (Mohács)

Mohaç, Macaristan’ın güney sınırının bitişiğinde, Tuna nehrinin üzerinde yer alan bir kenttir. Géza Dávid’e (2005, ss. 231-232) göre, şehrin adı tarihi kaynaklarda ilk defa 1093 yılında geçer ve Mohaç 1408’e kadar köy statüsündedir. Bu tarihten sonra şehir statüsü elde eden Mohaç, 1526’da Osmanlı ordusu tarafından fethedilmiş ve 1686 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu tarafından Macaristan’ın meşru kralı olarak tanınan János Szapolyai’nin, padişahın elini öpmeye bu kente davet edildiği rivayet edilir. Kentin bugünkü nüfusu 19-20 bin civarındadır (Nagy, Hancz & Schnell, 2018, s. 10). Bu hayli küçük kent, Macar kolektif hafızasında küçüklüğüyle ters orantılı şekilde önemli bir yere sahip olup, üzerinde 160 yıllık Osmanlı hâkimiyeti döneminden ayakta kalan hiçbir eser barındırmamasına karşılık, sonradan inşa edilen anıtlarla yaratılan bir anıtsal mekân olarak Osmanlı/Türk karşıtı bir hafıza mekânını temsil eder. Ancak kentin merkezinden ziyade hafıza mekânı olarak değerlendirilecek yer, 1526’daki savaş alanı üzerinde sonradan inşa edilen *Mohácsi Nemzeti Emlékhely* (Mohaç Milli Anma Yeri)’dir (bkz. Görsel 1).

Görsel 1. Mohaç Milli Anma Yeri (Kaynak: *Written In Spaces*) Fotoğraf: Balász Jászai & János László

Anıt/park, kent merkezinin yaklaşık 4-5 kilometre güneyinde bulunan Sátörhely beldesinin yakınındadır (Hancz & Nagy, 2016, 23). Sátörhely’de 1950’ler ve 60’larda, 20-40 yaşları arasında 800-1000 güçlü erkek bedeni barındıran toplu mezarlar keşfedilir (Nagy, Hancz & Schnell, 2018, s. 47). Toplu mezarların keşfedildiği yerin aynı zamanda Mohaç Meydan Muharebesi’nde Macar Krallığı ordusunun ordugâh kurduğu yer olduğu tespit edilmiştir (Hancz & Nagy, 2016, s. 23). Keşfedilen toplu mezarları ve ordugâhı kapsayan alana 29 Ağustos 1976 tarihinde, yani Mohaç Savaşı’nın 450. yıldönümünde, Mohaç Milli Anma Yeri inşa edilmiştir (Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016, ss. 86-87). Anıtsal alan, çok sayıda sanatçının işbirliğiyle Mohaç Meydan Muharebesi’nin çok farklı boyutlarını en sade şekilde özetleyen, savaşın “taşla, bronzla, camla, betonla, canlı ve cansız ağaçlarla canlandırılmış bir hatırası” (Hancz & Nagy, 2016, s. 23) olan anıtsal grup ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Gyula Illyés’in eseri üçe bölünmüş gül şeklinde heykelden fıskiye Mohaç Savaşı’yla üçe bölünen ülkeyi sembolize ederken, çeşitli sanatçıların tahtadan, canlı ve cansız ağaçtan oydukları yetişkin insan boyunda toprağa dikili anıtlar, savaşta hayatlarını kaybeden Macar Krallığı ordusundaki askerlerin mezar taşları görünümünde olup (bkz. Görsel 2) bir toplu mezarlığı imlerler (Nagy, Hancz & Schnell, 2018, s. 48). Anma yerinin girişinde, József Pölöskei tarafından demir ve taştan yapılan ve Hades’in Kapısı (bkz. Görsel 3) adıyla anılan heybetli bir kapı anıtsal mekânı ziyaret edenleri karşılar (Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016, s. 87). Bu eser, insanda birazdan ölümler diyarına ya da bir mezarlığa (ulusun mezarlığına) girecekmış hissi yaratmak üzere tasarlanmıştır. Zira Hades, Yunan mitolojisinde yeraltı, yani ölümlerin tanrısıdır. Böylece bu kapıdan girenler sanki ölümleri ziyaret ediyormuş hissine kapılırlar. Aslında bu anıt ile verilmek istenen mesaj da “ulusun mezarına” girildiği hissidir (Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016, s. 87). Hades’in Kapısı adlı anıtın hemen arkasında bulunan, György Vadász tarafından tasarlanan ve 2011 yılında anıtsal alana ilave edilen bina (bkz. Görsel 3) ise bir kutsal taş biçiminde olup (Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016, s. 87) milli anma mekânının içerdiği anlamı Hıristiyanlık vurgusu ile genişleterek, zenginleştirmiştir.

Görsel 2. Anıt heykeller(Kaynak: *Written In Spaces*) Fotoğraf: Csaba Gedai

Mohaç Milli Anma Yeri'ndeki anıtlar, görsellikleri ile mekânı deneyimleyenlerin algılarını belli bir yere kanalize etmeye çalışır. Anma ve yas tutma mesajları yayan anıtlar eşliğinde mekânı deneyimleyenler, bir ulusun tarihsel anlatısının belirli bir yorumuna maruz kalırlar ve bu yorumun daen tarafsız şekilde verildiğine ikna olmaları beklenir. Hafıza mekânlarının gücü de buradan gelir. Tarihsel olayların tarafsız bir yorumunu veriyormuş ve salt bilimsel gerçekleri içeriyormuş gibi görünmeleri, onlara ideolojiler üstü bir konum kazandırır.

Görsel 3. Hades'in Kapısı & Taç Biçimindeki Bina(Kaynak: *Written In Spaces*)
Fotoğraf: Csaba Gedai

Eğri (Eger)

Eğri, Macaristan'ın kuzeyinde yer alan ve ülkenin kuzey bölgesinin en büyük şehirlerinden olup nüfusu 56 bin civarındadır. Yaklaşık 1000 yılından itibaren psikoposluk merkezi haline gelişinden ötürü yerleşime ve genişlemeye başlayan kent, 1241-1242 yıllarında Moğol istilasından etkilenerek yıkıma uğramıştır (Géza Dávid, 1994, ss. 489-491). Şehir, Macar Krallığı topraklarının üçe bölünmesinden sonra, taht üzerinde hak iddia eden I. Ferdinand ve János Szapolyai kuvvetleri arasında birçok kez el değiştirmiş, en son Ferdinand taraftarı kuvvetlerin elindeyken 1552'de Osmanlı ordularına karşı başarılı bir savunma sergilese de 1596'da Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir (Géza Dávid 1994, ss. 489-491). Şehir bu tarihten 1687'ye kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmış ve Mohaç'ın aksine, Osmanlı Macaristan'ında önemli bir kent merkezi olarak muamele görmüştür. Çünkü coğrafi konumu nedeniyle, hem potansiyel yeni fetih hedefi haline gelen Macar Krallığı'ndan arta kalan kuzey topraklarına açılan bir kapı, hem de bu topraklarla Erdel Prensiği'nin birleşmesini önleyen bir Osmanlı kalesi olarak işlev görmüştür (Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016, ss. 26-27). Kentte Osmanlı döneminden günümüze kadar gelebilen tek eser ise Kethüda Camii'nin minaresidir (Görsel 4). Buradaki inceleme alanını, Osmanlı/Türklerle ilgili özellikle imaj destekli imgelerin damgasını vurduğu Eğri'nin kent

merkezinde yer alan meydanlar, heykeller, tarihi ve mimari eserler ile Eğri Kalesi'nin kendisi oluşturacaktır.

Görsel 4. Kethüda Camii Minaresi(Yazarın arşivi)

Eğri Kalesi (Görsel 5), yalnızca varlığıyla bir hafıza mekânı iken, onun ulusal tarihteki anlamını pekiştirecek sembolik yatırımlar da söz konusudur. Kaledeki bir burca 1552'deki Eğri Kuşatması'nda Macar kolektif hafızasında yer edinen kale kumandanı István Dobó'nun adı verilirken, onun 500. doğum yılında burca bir de onun anısına yazılı bir levha konmuştur. Kalenin sembolik anlamı bununla da bitmez. Kalenin diğer bir burcuna da, Eğri Kuşatması'nın kuşaklarca bilinmesini ve efsaneleştirilmesini sağlayan *Eğri Yıldızları* adlı romanın yazarı Géza Gárdonyi'nin cansız bedeni gömülmüş ve adına, üzerinde yalnızca bedeni (*csak a teste*) yazan mütevazı bir anıt mezar inşa edilmiştir. Anıt, ahşaptan haç şeklinde olup üzerinde Gárdonyi'nin doğum ve ölüm yılları bulunur. Bu iki anıt da ziyaretçilerin bir hayli ilgisini çekmektedir.

Görsel 5. Eğri Kalesi(Kaynak: *Written In Spaces*) Fotoğraf: Gábor Szinok

István Dobó, kentte yalnızca kaledeki burçla temsil edilmez. Zira kendi adını taşıyan meydanın ortasında üzerinde “Dobó István” yazılı yaklaşık 7-8 metre yüksekliğinde bir anıt/heykeli de bulunur (bkz. Görsel 6). Alajos Stróbl tarafından yapılan anıt, 1907 yılında meydana dikilmiştir (“Dobó Square”, 2015). Anıtın, *Eğri Yıldızları* adlı roman yayınlandıktan 6 sene sonra meydana dikildiği dikkatlerden kaçmamalıdır. Anıt heykel biraz daha yakından incelenecek olursa, üç insan figürü göze çarpar. Merkezdeki figür, düşmana karşı kılıcını çekmiş olan Eğri Kalesi komutanı István Dobó’dan başkası değildir. Dobó’nun sağ arkasındaki erkek figür Osmanlı/Türklere karşı mücadele eden bir savaşçıyı, sol arkasındaki, iki eliyle başının üstüne kaldırdığı kocaman bir taşı aşağılarda bir yere fırlatacakmış gibi duran kadın figürü ise 1552’de kaleye tırmanmaya çalışan Osmanlı askerlerini engellemeye uğraşan Eğri kadınları temsil eder.

Görsel 6. István Dobó Heykeli (Yazarın arşivi)

Eğri’de, savaşın anıtsallaştırıldığı bir meydan daha göze çarpar. Bu meydanın adı *Végyári Vitézek Tere*, yani “Sınır Kalesi Savaşçıları Meydanı”, István Dobó meydanının hemen yanında yer alır ve bir de adıyla özdeşleşen bir heykelle ev sahipliği yapar (bkz. Görsel 7).

Görsel 7. Kale

Savaşçıları Heykeli (Yazarın arşivi)

Heykelde üç atlı insan figürü göze çarpar. Heykel, 1552'deki savaştan bir kareyi ölümsüzleştirmek istemiştir. Bu karede bir atlı asker, taktığı kasketiyle ve atının gücüyle (ki bu atın şahlanmasından anlaşılmaktadır), kavuk takmış ve atları korkulu, acılı bir ifadeye bürünmüş diğer iki atlıdan ayırt edilir. Atlılardan ilki Osmanlı/Türk askerlerinin üzerine yürüyen Macar kale savaşçısını simgeler iken, diğerleri kendilerinden sayıca çok daha az olan Macar Krallığı askerleri karşısında "aciz duruma düşen" Osmanlı/Türk askerlerini simgeler. Zsigmond Kisfaludy Stróbl tarafından yapılan bu heykel, 1968 yılında István Dobó Meydanı'na konulduktan sonra 2015'teki meydan yenileme çalışmaları esnasında komşu meydana (şimdiki yerine) konulur ve bu meydana ismini verir ("Dobó Square", 2015).

Bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun en kuzeydeki camii olan Kethüda Camii'nin minaresi Eğri kentindeki Osmanlı döneminden ayakta kalan tek mimari eserdir. Bu eser, Osmanlı/Türkler tarafından yeniden inşa edilen Eğri Kalesi'nin Habsburglar tarafından yıkıldığı düşünüldüğünde, kentte Osmanlı/Türk hâkimiyetini hatırlatan tek eser olma özelliği taşır (Foerk, 2016, s. 43). Minare, özellikle İslam dinini simgeleyen bir eser olmasıyla da "Hıristiyan topraklarda" tam bir ötekinin temsildir. Tabii ki bu ötekinin temsili olan obje, Hıristiyan medeniyeti tarafından hâkimiyet altına alınmış ve minarenin en tepesine işlenmiş bir haç işareti ile yüreklere su serpilmiştir. Kethüda Camii, 1841 yılında yıktırılır (Molnár, 1993, s. 13). *Macaristan'da Osmanlı Türk Mimarisini* adlı eserin yazarları Tamás K. Pintér ve Balázs Sudár'a (2014, s. 13) göre Macaristan topraklarında bulunan Osmanlı eserlerine yönelik "geri alım savaşlarını (1683-1699) planlı yıkım süreci" takip etmemiştir; zira yazarlar iddialarını şöyle sürdürür: "Osmanlı'dan kalan yapılar için yeni işlevler arandı. Bunlar arasında kullanıma uygun olmayan yalnızca minarelerdi, çünkü çanları taşıyamıyorlardı, iklim koşulları ise yirmi otuz yıllık bir zaman diliminde -bakımsızlıktan dolayı- harap olmalarına yol açtı. Çökme tehlikesi baş gösterince de şehir sakinleri tarafından yıkıldılar." İki yazar, bu iddialarına kanıt olarak da Macaristan'da ayakta kalan diğer camii ve minareleri örnek olarak gösterir. Fakat József Molnár'ın (1993, ss. 3-6) bu konuda çizdiği tablo Pintér ve Sudár'ın iddialarının zıttı yönündedir. Yazarların kendi alanlarından, minareler için mimari açıdan öne sürdüğü işlevsizlik iddiasına karşılık Eğri'deki minarenin aslında bir dönemi hatırlatması bakımından imgebilimsel açıdan düşünüldüğünde gayet işlevli olduğu söylenebilir. Özellikle kent merkezinin adanmış olduğu sembolik anlam ve

kent mekânına yapılan sembolik yatırımlarla beraber düşünüldüğünde minarenin işlevi, Macarlara “ulusun ve Hıristiyanlığın geçirdiği o zor günleri” hatırlatması bakımından eşsiz bir öneme sahiptir.

Sigetvar/Zigetvar (Szigetvár)

Sigetvar, “Macaristan’ın güneybatısında, Hırvatistan sınırına yakın bir mevkide” bulunur ve “ada kale” anlamına gelir (Géza Dávid, 2009, 157-159). Sigetvar, 2011 yılında Macaristan parlamentosu tarafından *civitas invicta* (“yenilmez kent” ya da “hiç yenilmemiş kent”) ilan edilmiştir. Bu kararla Miklós Zrínyi kültü ve Sigetvar Kalesi’ni Osmanlı/Türlere karşı savunan kale askerlerinin cesaretleri onurlandırılmak istenmiştir (Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016, s. 48). Kentte 123 yıllık Osmanlı hâkimiyeti döneminden günümüze kalan eserlerin varlığının yanı sıra mekâna sonradan yapılan ve Sigetvar Kale Kuşatması’nı imleyen anıtlar bulunur. Sigetvar’daki bütün tarihsel (eskiden kalma) anıtların “Türk kökenli” olduğunu söyleyen József Molnár’a (1993, s. 7) göre bu eserlerden bugüne kadar ayakta kalabilmiş olanları Sigetvar Kalesi, Kanuni Sultan Süleyman Camii ve Ali Paşa Camii’dir. Burada, Sigetvar’ı hafıza mekânı haline getiren bu tarihi anıtların yanında, mekâna sonradan eklenen heykeller ve anıtlar da inceleme altına alınacaktır.

Sigetvar Kalesi (bkz. Görsel 8), Macar Krallığı toprakları üzerindeki Osmanlı/Türk fetihleriyle beraber Eğri Kalesi gibi bir sınır kalesi konumuna gelmiş olup önem teşkil etmiştir. 1566 Sigetvar Kuşatması esnasında yıkıma uğrayan kale Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra “Budun Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa tarafından yeniden yapılarak” günümüzdeki görünümünü elde etmiştir (Yılmaz, 2015, s. 76). Sigetvar Kalesi, Kanuni Sultan Süleyman adına yapılan bir camiye de ev sahipliği yapar.

Görsel 8. Sigetvar Kalesi (Kaynak: *Written In Spaces*)Fotoğraf: Balász Jászai & János Lászlo

Kanuni Sultan Süleyman Camii (bkz. Görsel 9) , 1566 yılında Osmanlı ordusunun başında çıktığı seferde Sigetvar Kuşatması esnasında, Sigetvar Kalesi fethedilmeden hemen önce hayatını kaybeden Kanuni Sultan Süleyman'ın anısını yaşatmak için, fethedilen kalenin içine muzaffer Osmanlı İmparatorluğu tarafından inşa edilen camiidir (Yılmaz, 2015, s. 17).Sultan Süleyman'ın adını taşımasından dolayı dost-düşman açısından sembolik bir değere sahip olan camii 123 yıllık Osmanlı hâkimiyeti döneminde aktif olarak ibadet için kullanılmıştır(Kovács, Nagy, Nagy-Csere & Gyökös, 2016, s. 54).Günümüzde ise "Türk-İslam eserlerinin sergilendiği bir müze olarak kullanılmaktadır" (Yılmaz, 2015, s. 18). Kesilmiş minaresiyle bina, artık bir camiye pek çağrıştırmasa da, bilhassa müzeye dönüştürüldükten sonra gidip görenlere Kanuni Sultan Süleyman'ı ve dolayısıyla Osmanlı/Türk hâkimiyeti dönemini hatırlattığı için hafıza mekânını oluşturan anıtlara dâhil edilebilir.

Görsel 9. Kanuni Sultan Süleyman Camii(Kaynak: *Sigetvar'da Türk Mimarisi*)Fotoğraf: Mehmet Emin Yılmaz

Kentte ele alınması gereken sembolik öneme sahip diğer eserler ise Miklós Zrínyi kültüyle ilgilidir. Zrínyi kültü Sigetvar şehrine, tıpkı István Dobó'nun Eğri kentine vurduğu damga gibi iz bırakmayı başarmıştır. Nitekim şehrin en merkezi yerindeki meydanın ismi *Zrínyi Tér* (Zrínyi Meydanı) olup 1878 yılında yapılan ve günümüzde meydanda bulunan aslan heykeli de Miklós Zrínyi'ye ithaf edilmiştir. Meydanın biraz daha ilerisinde yer alan ve Sigetvar'ın kültür ve sanat merkezi işlevini gören binanın önündeki heykel de Miklós Zrínyi'yi resmeden bir heykeldir. Bir elinde kılıç, diğer eliyle bir yeri işaret ederken görünen Zrínyi, bu eserde bir hükümdar edasıyla temsil edilir.Kentte Zrínyi'ye ait izler bunlarla sınırlı değildir. Sigetvar Kalesi içinde Zrínyi'yi resmeden iki farklı heykel daha bulunur. İlki, Zrínyi'yi atının üzerinde kılıcını tutarken gösteren heykeldir (bkz. Görsel 10). Zrínyi'nin cesareti atının saldırgan imajınayansıdır. Atlı heykelin altında bulunan taş Zrínyi'nin

ağzından Macarca bir söz işlenmiş olup Türkçe çevirisi şu şekildedir: “Nasıl ki, Hektor Truva’nın koruyucusuysa, ben de öyle Sigetvar’ın güçlü koruyucusuyum.”Kalenin içine yapılan bir diğer Miklós Zrínyi heykeli ise kuşatmanın 450. yılı anısına, 2016 yılında Macaristan cumhurbaşkanının katılımıyla şimdiki yerine kavuşmuştur (Robert Welkey, 2016).

Sigetvar’daki anıtsal mekânların en önemlilerinden bir diğeri, Macar-Türk Dostluk Parkı’dır. Mehmet Emin Yılmaz’a (2015, s. 83) göre“Macar-Türk Dostluk Parkı, Sigetvar’da vefat eden Kanuni Sultan Süleyman’ın doğumunun 500. yılı hatırasına 1994’te Türkiye Cumhuriyeti tarafından yaptırılmıştır. Park, şehrin 3 km kuzeydoğusunda Türbek Kilisesi’ne yakın bir mevkide yer almaktadır.”Parkta, Kanuni Sultan Süleyman’ın ve 1566’da Sigetvar Kalesi komutanı olarak Kanuni’nin düşmanı olarak onunla neredeyse aynı zamanda hayatını kaybeden Miklós Zrínyi’nin portrelerinin bulunduğu devasa iki heykel bulunur (Yılmaz, 2015, s. 83).

Görsel 10. Miklós Zrínyi Heykeli(Kaynak: *Written In Spaces*)Fotoğraf: Á. Rita Bajory

SONUÇ

Uğruna dostluk parkı kurulan, eski anlaşmazlıkların üstesinden gelmek adına birbirlerinin düşmanları olan iki tarihsel figürün heykellerinin beraber sergilendiği bir mekân, ya da eskinin düşmanı tarafından yapılmış ve onu anımsatan dini/sivil mimari eserlerin korunduğu bir mekân nasıl olur da bir siyasal varlığın (Osmanlı/Türklerin) “karşıtı” bir hafıza mekânı olarak adlandırılabilir? Nasıl olur da bu gibi mekânlar “karşıtı” kelimesiyle aynı cümlede yer alabilir? Aslında makalenin başından beri kullanılan “Osmanlı/Türk karşıtı hafıza mekânı” kelime grubu ile anlatılmak isteneni burada biraz açmak gerekmektedir. Mohaç, Eğri ve Sigetvar’ın Osmanlı/Türk karşıtı bir hafıza mekânı olduğunu söylemek, bu mekânların, Türklere düşmanlık yapmak ya da Türk karşıtı olumsuz bir söylem üretmek işlevini yükledikleri anlamına gelmiyor elbette. Uluslar, kendi varlıklarını ezil-ebet varlıklarmış gibi göstermeleri için bir tarihsel anlatıya ihtiyaç duyarlar ve bu tarihsel anlatı, ulusun sürekliliği iddiasına dayandırıldığı ölçüde inandırıcıdır. Ulusun sürekliliği iddiası ise bir ulusal anlatının oluşturulmasına muhtaçtır. Bu anlatıda, ulus aslında yalnızca kendini tanımlamaz, hatta genellikle bir öteki tanımlayarak kendi tanımına ulaşır, kendini tanır hale gelir (Billig, 2002, ss. 94-98). Diğer bir deyişle, ulusun yalnızca kendisinin tahayyül edilmesi yeterli olmaz, ötekinin de tahayyül edilmesi gerekir. Olumlu

özellikler ulusun kendisine atfedilirken, ötekinin payına düşen olumsuz özellikler olur (Billig, 2002, s. 95). Böylece düşman ötekiyi hatırlatan imajların ve imgelerin hangi bağlamda olursa olsun bir mekânda muhafaza ediliyor olması, otomatikman o mekânın, ötekinin karşısında ve karşıtı olarak kurulduğunu imler. Osmanlı/Türklerden kalma bir caminin muhafaza ediliyor olması, ötekinin kimliğinin bir parçasının ulusun egemen olduğu topraklarda sonsuz temsili anlamına geleceğinden ve bu mekân eskinin husumet dolu zamanlarını hatırlatacağından, bir karşıtlık üzerinden kendini kurmak, tahayyül etmek söz konusu hale gelmiştir demektir. Yıkma yerine muhafaza etmek, çok bilinçli ve politik bir tercihtir. Zira ulusun değerlerinden (Hıristiyanlığın Macarlar için ne kadar önemli olup olmadığına bakılmaksızın) bambaşka değerlere sahip olarak betimlenen öteki, ancak bu yolla kolektif hafızada kalıcı olarak yer tutar. Ötekiyi anımsatan mekân, böylece ulusun kimliğini, yönelimini, ortak olduğu iddia edilen değerlerini de belirgin hale getirir.

Bu öteki, (tarihsel öteki olarak adlandırılacak olursa şayet) birçok ulusun, süreklilik iddiasını dayandırdığı ulusal anlatısında kendisine yer bulur. Tarihsel öteki, ulusun şuan içinde bulunduğu zamanda düşmanlık yaşadığı bir ulus olmak zorunda değildir ve hatta şimdinin müttefiki bile olabilir. Eskinin husumetlisi olan tarihsel öteki aslında bir boş gösteren olarak düşünülmelidir. Yani zamanın ihtiyaçlarına göre şekilden şekle girebilen ve içeriği, tarihsel ötekinin niteliklerine uygun şekilde her yeni öteki adayını içerebilecek biçimde dönüştürülebilir bir imgeler toplamı. İşte bu imgelerin varlığı, tarihsel ötekiye atfla işaretlenmiş hafıza mekânlarında, ulusun yeni ötekilere karşı seferber edilebilmesine temel oluşturabilir. Billig'in jargonuyla ifade edilirse, tarihsel ötekiye karşı imgelerin hazır ve nazırlığı, kriz zamanlarında ihtiyaç duyulacak seferberliğin temellerini teşkil edebilir. Benzetme ya da imleme yoluyla, kolektif hafızadaki tarihsel öteki imgesine dayanıp pek tabii yeni ötekiler yaratılabilir. Tarih, bu benzerliğin kurulması için bulunmaz bir nimettir.

Ulusun tarihindeki önemli momentlere, modern iktidar tarafından yalnızca ulusal süreklilik yaratmak ya da ulus bilincini geliştirmek için referans verilmez. Tarihsel olaylar aynı zamanda günümüzdeki güncel gelişmelere uyarlanarak, yeni seferberlik çağrıları için kullanılır. Şuanda da ulusun üzerinde, tıpkı tarihte yaşanmış zor günlerdeki gibi, kara bulutlar dolaşıyor olabilir ve bu durum isimleri değişse de düşmanların varlığındandır. Bu düşmanlar, ulusun tarihsel ötekisine benzetilebildiği oranda somutluk kazanır ve yeni ötekiye karşı seferberlik daha kolay gerçekleşir. Diğer bir deyişle tarihsel ötekiye atfedilen imgeler, yeni ötekiye karşı seferberlik için yardıma koşulur. Buna dayanarak çalışmanın giriş bölümündeki paragraflara dönecek olursa, Macarların özellikle Suriye'den, Irak'tan ve Afganistan'dan ülkelerine akın eden mültecilere/göçmenlere karşı Fidesz'in politikalarına destek vermelerindeki çabukluğa ve kolaylığa, kolektif hafızadaki Osmanlı/Türk hatıralarının temel oluşturduğu iddia edilebilir. 2016 yılında katıldığı bir radyo programında mülteci/göçmen meselesi ile ilgili soruları yanıtlayan Macaristan Başbakanı Viktor Orbán, "Merkezin (AB'nin) isteğine boyun eğip göçmenleri kabul eden bir Macaristan hayal edebiliyor musunuz?" sorusuna "Böyle bir şeyi hayal dahi etmek istemiyorum. Böyle bir şeyi aklıma getirmek isteseydim, *Eğri Yıldızları*'ni okurdum." diye cevap vererek iktidar cephesinde mülteci/göçmen meselesinde Osmanlı/Türk zamanlarına gönderme yapan tek kişinin Maria Schmidt olmadığını göstermiştir ("Provided there are Christians there will be a spiritual upturn", 2016).

Bu makalede, ulusun kendisini yeniden üretmesini sağlayan etmenlerden biri olarak kolektif hafıza, ulusun geçmişinin anlatısı olan tarihin yardımıyla meydana getirilen hafıza mekânları aracılığıyla ele alınmıştır. Makalenin temel iddialarından biri, hafıza mekânlarının kolektif hafıza oluşumu üzerinde önemli sayılabilecek bir etkilerinin olduğudur. Ötekiye dair imge yalnızca tarih kitaplarının metinlerinde ya da edebi eserlerde oluşmaz, aynı zamanda hafızanın kendisini adadığı mekânlarda da ortaya çıkar. Mohaç, Eğri ve Sigetvar kentleri, içerdikleri anlamsal ve sembolik çağrışımlar ile kolektif hafızada Macar milli kimliğinin parçalarından birisini, Macar milliyetçiliğin bir motifini oluştururlar. Bu motif, kökünü tarihsel anlamda Osmanlı/Türk zamanları anlatısından almış ve onunla şekillenen bir içeriğe sahip olmuştur. Bu makalenin temel iddialarından bir diğeri ise Macar millikimliğindeki bu motifin, Macaristan'a yönelen mülteci/göçmen akınının yaşandığı bir anda, akının karşısında duran politik güçlerin Macar vatandaşlarının çoğundan destek bulmalarıyla bir bağının olduğudur. İktidar partisinin mülteci/göçmen karşıtı retoriğinde kendine yer bulan işgal ve işgalcilere karşı "Macarlığı koruma" vurgusu bu iddiayı doğrular niteliktedir. Aynı zamanda bu retorikte doğrudan Osmanlı hâkimiyeti dönemine atıfta bulunulan örneklerle de rastlanmıştır.

KAYNAKÇA

- AB komisyonu Polonya, Çekya ve Macaristan'ı mahkemeye verdi. (2017, 7 Şubat). <https://www.dw.com/tr/ab-komisyonu-polonya-%C3%A7ekya-ve-macaristan%C4%B1-mahkemeye-verdi/a-41692311> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 21.03.2019)
- Ágoston, G. (2013). *Osmanlı'da savaş ve serhad*. (K. Şakul, çev.). İstanbul: Timaş
- Anderson, B. (2015). *Hayali cemaatler*. (İ. Savaşır, çev.). İstanbul: İletişim
- Bart, I. (1999). *Hungary & the Hungarians the keywords: a concise dictionary of facts and beliefs, customs, usage & myths*. (J. Sollosy, çev.). Budapeşte: Corvina.
- Billig, M. (2002). *Banal milliyetçilik*. (C. Şişkolar, çev.). İstanbul: Gelenek
- Connerton, P. (2014). *Toplumlar nasıl anımsar?*. (A. Şenel, çev.). İstanbul: Ayrıntı
- Dávid, G. (1994). Eğri. Ankara: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/egri> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 22.03.2019)
- Dávid, G. (2005). Mohaç. Ankara: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/mohac> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 22.03.2019)
- Dávid, G. (2009). Sigetvar. Ankara: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/sigetvar> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 22.03.2019)
- Dávid, G. & Fodor, P. (2002). Hungarian studies in Ottoman history. F. Adanır & S. Farouqi (Edt.). *The Ottomans and the Balkans a discussion of historiography* içinde (s. 305-351). Lieden-Boston-Köln: Brill.
- Demirkan, T. (2018, 9 Nisan). *Macaristan'da seçimler Viktor Orban'ın ezici zaferiyle sonuçlandı*. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43694004> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 21.03.2019)

Dobó Square. (2015, 24 Haziran). <https://www.eger.hu/en/tourism/sights-257/c/dobo-square> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 22.03.2019)

Dreiszigler, N. F. (2001). Thousand years of Hungarian survival: an introduction. *Hungarian Studies Review* Vol. XXVIII Nos. 1-2, 1-71.

Dunai, M. (2017, 2 Mart). *Hungary builds new high-tech border fence - with few migrants in sight*. <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-hungary-fence/hungary-builds-new-high-tech-border-fence-with-few-migrants-in-sight-idUSKBN1692MH> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 21.03.2019)

Dünyanın konuştuğu o görüntü. (2015, 9 Eylül). <https://www.cnnturk.com/video/dunya/dunyanin-konustugu-o-goruntu> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 21.03.2019)

Eckhart, F. (2010). *Macaristan tarihi*. (İ. Kafesoğlu, çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu

Fodor, P. (1991). Macaristan'a yönelik Osmanlı siyaseti 1520-1541. (Ö. Kolçak çev.). https://www.academia.edu/9280494/P%C3%A11_Fodor_Ottoman_Policy_Towards_Hungary_1520-1541_Macaristan_a_Y%C3%B6nelik_Osmanl%C4%B1_Siyaseti_1520-1541 adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 22.03.2019)

Fodor, P. (2000). *In quest of the golden apple*. İstanbul: ISIS Press

Fodor, P. (2014). Önsöz. N. Pap (Edt.). *Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar'daki hatırası* içinde (s. 7-10).

Fodor, P. & Császtvay, T. (2015). Geyza Gardonyi ve eseri. Géza Gárdonyi, *Eğri yıldızları* (E. Şalikoğlu, çev.) içinde (s. 11-17). İstanbul: Birleşik

Foerk, E. (2016). *Macaristan'daki tarihi Türk eserleri*. (K. Zsófia, çev.). Budapeşte: TİKA

Fogorasi, K. (2016). Önsöz. G. Papp (Edt.). *Written in spaces* içinde (s. 7).

Gárdonyi, G. (2015). *Eğri yıldızları*. (E. Şalikoğlu, çev.). İstanbul: Birleşik.

Giddens, A. (2008). *Ulus devlet ve şiddet*. (C. Atay, çev.). İstanbul: Kalkedon

Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. (B. Uçar, çev.). Ankara: Heretik

Halbwachs, M. (2018). *Kolektif Hafıza*. (B. Barış, çev.). Ankara: Heretik

Hancz, E. & Nagy, K. (2016). *Az oszmán kori Mohács*. (E. Hancz, çev.). Macaristan: Szülöföld Könyvkiadó

Hobsbawm, E. J. (2014). *1780'den günümüze milletler ve milliyetçilik*. (O. Akınhay, çev.) İstanbul: Ayrıntı

İnalçık, H. (2015). *Osmanlı imparatorluğu klasik çağ* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kiss, G. (2015). Eğri yıldızlarının Türkçe ikinci baskısına önsöz, Géza Gárdonyi, *Eğri yıldızları* (E. Şalikoğlu, çev.) içinde (s. 9-10). İstanbul: Birleşik

Kovács, A. A., Nagy Á., Nagy-Csere, Á. & Gyökös E. (2016). *Written in Spaces*. (Çev: N. Bodóczy). Budapeşte: National Heritage Institute

Molnár, J. (1993). *Macaristan'daki Türk anıtlar* Ankara: Türk Tarih Kurumu

- Nagy, K., Hancz, E. & Schnell T. (2018). *Mohaç Hatıra Kitabı* İstanbul: Beykoz Belediyesi
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları*. (M. E. Özcan, çev.). Ankara: Dost Kitabevi
- Oltermann, P. (2018, 3 Şubat). *Can Europe's new xenophobes reshape the continent* <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/03/europe-xenophobes-continent-poland-hungary-austria-nationalism-migrants> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 21.03.2019)
- Özkırımlı, U. (2016). *Milliyetçilik kuramları: eleştirel bir bakış* İstanbul: Doğubatı
- Pálffy, G. (2001). The impact of Ottoman rule on Hungary. *Hungarian Studies Review* Vol. XXVIII Nos. 1-2, 109-133.
- Perjés G. (1992). *Mohaç meydan muharebesi*. (Ş. Baştav, çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Pintér, T. K. & Sudár B. (2015). *Macaristan'da Osmanlı Türk mimarisi*. (T. Demirkan, çev.). Macaristan: Türkinfo Yayınları
- Provided there are Christians there will be a spiritual upturn. (2016, 30 Eylül). <http://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/provided-there-are-christians-there-will-be-a-spiritual-upturn> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 22.03.2019)
- Ricoeur, P. (2017). *Hafıza, tarih, unutulmuş*. (M.E. Özcan, çev.). İstanbul: Metis
- Romsics I. (2016). *A short history of Hungary*. (M. Caples, çev.). Budapeşte: Osiris.
- Smith, A. D. (2016). *Milli kimlik*. (B.S. Şener, çev.). İstanbul: İletişim
- Welkey, R. (2016, 8 Eylül). *Inauguration of the Zrinyi statue to remember 16th century Hungarian heroes of Szigetvár*. <https://hungarytoday.hu/inauguration-zrinyi-statue-remember-16th-century-hungarian-heroes-szigetvar-27822/> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 22.03.2019)
- Yılmaz, M. E. (2015). *Sigetvar'da Türk mimarisi* İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti